

NOTA AAN DE VLAAMSE REGERING

- Betreft:**
- Ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014, wat betreft de modaliteiten van het aanbrengen van het herkenningsteken, de Onroerenderfgoedprijs en de her- en nevenbestemming van parochiekerken
 - Definitieve goedkeuring

Samenvatting

Door de evoluerende kerkpraktijk zijn een toenemend aantal van de bijna 1800 rooms-katholieke parochiekerken in Vlaanderen niet langer (exclusief) nodig voor hun religieuze functie. De visienota 'Beleidsmaatregelen voor de her- en nevenbestemming van parochiekerken in Vlaanderen' van 16 juli 2021 omvat een aantal nieuwe beleidsinstrumenten om een doordachte her- of nevenbestemming van deze (voormalige) parochiekerken verder in goede banen te leiden.

Voor de implementatie van deze instrumenten voor de beschermde kerken is al een wijziging van het Onroerenderfgoeddecreet goedgekeurd. Dit krijgt nu verder vorm via een wijziging van het Onroerenderfgoedbesluit.

Het gaat met name om de aanpassing van het Besluit aan de verplichte opmaak van een kerkenbeleidsplan vanaf 1 januari 2025 en maatregelen inzake de financiële steunverlening.

Daarnaast voorziet dit ontwerp van besluit beperkte aanpassingen aan de regeling wat betreft het aanbrengen van het herkenningsteken en de organisatie van de Onroerenderfgoedprijs. Doel hiervan is het gericht en effectiever kunnen inzetten van beide instrumenten.

1. SITUERING

A. BELEIDSVELD/BELEIDSDOELSTELLING

Beleidsveld Onroerend Erfgoed

ISE 2. KWALITEIT VAN DE ONROENDERFGOEDZORG

Doelstelling 'De zorg voor het onroerend erfgoed is zichtbaar, toekomstgericht en duurzaam' (Beleidsnota Onroerend Erfgoed 2019-2024, p. 21):

'Zorg dragen voor erfgoed betekent niet alleen het fysiek in stand houden, maar ook er betekenis en invulling voor de huidige en toekomstige generaties aan geven. Erfgoedzorg is ook zorg dragen voor de toekomst en dus vooruit kijken. Duurzame erfgoedzorg betekent ook open staan voor hedendaagse oplossingen die een eigentijds gebruik mogelijk maken.'

Operationele doelstelling 'Onroerenderfgoedzorg staat voor duurzame oplossingen' (Beleidsnota Onroerend Erfgoed, p. 23-24):

'Voor kerken en kastelen wachten bijvoorbeeld bijzondere uitdagingen. Samen met het agentschap Binnenlands Bestuur en de lokale besturen zoeken we naar oplossingen en stimuleren neven- en herbestemming voor het beschermde bestand aan religieus erfgoed en bouwen we verder op waardevolle initiatieven als het Projectbureau Herbestemming.'

B. VORIGE BESLISSINGEN EN ADVIEZEN

- De Vlaamse Regering keurde de visienota 'Beleidsmaatregelen voor de her- en nevenbestemming van parochiekerken in Vlaanderen' goed op 16 juli 2021 (VR 2021 1607 DOC.0949).
- Op 9 september 2022 keurde de Vlaamse Regering het ontwerp van decreet definitief goed tot wijziging van het decreet van 7 mei 2004 betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten, het decreet van 12 juli 2013 houdende toekenning van subsidies voor gebouwen van de eredienst, gebouwen voor de openbare uitoefening van de niet-confessionele morele dienstverlening en crematoria en het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, wat betreft de eventuele her- of nevenbestemming van parochiekerken.
- Op 20 januari 2023 keurde de Vlaamse Regering het ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering definitief goed tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 december 2013 betreffende de toekenning van subsidies voor gebouwen van de eredienst, gebouwen voor de openbare uitoefening van de niet-confessionele morele dienstverlening en crematoria, wat betreft de prioriteitsbepaling bij de toekenning van eventuele subsidies.
- Het bijgaand ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering werd aangepast aan het taal- en wetgevingsadvies nr. 2023/362 van 7 september 2023.
- De Inspectie van Financiën heeft gunstig advies verleend op 8 september 2023.
- Principiële goedkeuring door de Vlaamse Regering op 6 oktober 2023, met het oog op advies van de SARO en de Raad van State;
- Advies van de SARO, ontvangen op 30 oktober 2023.

De SARO formuleert volgende opmerkingen:

1. *Aangezien het kerkenbeleidsplan vanaf 1 januari 2025 verplicht wordt voor alle lokale besturen en voortaan enkel gebouwen van de rooms-katholieke eredienst betreft, wordt de voorwaarde om te beschikken over een actueel kerkenbeleidsplan voor het bekomen van een verhoogde erfgoedpremie geschrapt. Deze voorwaarde wordt voor beschermde monumenten voor de rooms-katholieke eredienst (m.u.v. kathedralen) vervangen door de voorwaarde dat het gebouw in*

kwestie in het actuele kerkenbeleidsplan is aangeduid voor een ruimer gebruik - valorisatie, medegebruik, neven- of herbestemming - dan louter de eredienst. De raad kan deze wijziging ondersteunen.

Reactie: Waarvan akte.

2. *Het wijzigingsbesluit (artikel 8) bepaalt dat voor gebouwen van de rooms-katholieke eredienst (m.u.v. kathedralen) alleen een onderzoekspremie kan worden toegekend als ze in een actueel kerkenbeleidsplan zijn aangewezen voor ander gebruik dan de eredienst in de vorm van neven- of herbestemming. De raad merkt op dat voorafgaand onderzoek naar (de mogelijkheid van) neven- of herbestemming net voeding kan geven aan een kerkenbeleidsplan. Door de aanwijzing van een neven- of herbestemming als voorwaarde te hanteren is het niet meer mogelijk voor dergelijk voorafgaand onderzoek een premie te bekomen. Dit kan de opmaak van een kerkenbeleidsplan bemoeilijken. De raad vraagt bovendien te verduidelijken wat er gebeurt indien er een verschil ontstaat tussen een her- of nevenbestemmingsvisie in het kerkenbeleidsplan en de resultaten van het neven- of herbestemmingsonderzoek waarvoor een onderzoekspremie werd bekomen.*

Reactie: Een herbestemmingsonderzoek zoals bedoeld in de onroerenderfgoedregelgeving is erop gericht een geschikt en passend programma te kiezen voor een welbepaald beschermd gebouw rekening houdend met de erfgoedwaarden, niet om de afweging te maken ten opzichte van behoud van de eredienst of valorisatie. In de fase van de opmaak van een kerkenbeleidsplan is het zaak om keuzes te maken voor alle kerken binnen een gemeente. De focus van dit voorafgaande onderzoek is anders en vraagt dus een andere aanpak. Om dit te ondersteunen, voorziet de Vlaamse overheid begeleiding van het Platform Toekomst Parochiekerken en het instrument bestemmingsprofielen. Pas wanneer in het kerkenbeleidsplan het engagement is vastgelegd om daadwerkelijk door te gaan met de her- of nevenbestemming van een welbepaalde kerk, is het uitvoeren van een herbestemmingsonderzoek, als eerste fase in het traject, een efficiënte stap naar realisatie. De wijziging is erop gericht om dit engagement te verzekeren zodat de betrokken partijen ook het vervolgetraject kunnen voorzien in de planning. Het kerkenbeleidsplan is een engagement op lokaal niveau. Dit is niet onderhevig aan inhoudelijke controle op Vlaams niveau en kan op elk ogenblik in de beleidsperiode aangepast worden mits akkoord van de betrokkenen.

3. *Wat betreft de Onroerenderfgoedprijs zorgt het wijzigingsbesluit (artikels 3 en 4) ervoor dat de minister de Onroerenderfgoedprijs niet meer jaarlijks moet uitreiken; de minister 'kan' een Onroerenderfgoedprijs toekennen en laureaten aanwijzen. De Onroerenderfgoedprijs wordt aldus herleid tot een ad-hocinstrument. De raad wijst op het maatschappelijke belang van het Vlaams Onroerend Erfgoed en acht een gedegen ondersteuning en sensibilisering van onroerend erfgoed absoluut noodzakelijk.*

Reactie: Deze wijziging heeft niet de bedoeling om de huidige Onroerenderfgoedprijs optioneel of ad hoc te maken. Het is net de bedoeling om met deze wijziging meer flexibiliteit te voorzien om de prijs zo te organiseren en in de markt te zetten dat die meer gewicht en weerklank krijgt.

- Op 11 december 2023 werd het ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering voor advies bezorgd aan de Raad van State. Op 14 december ontvingen we het bericht van de afdeling Wetgeving van de Raad van State dat de aanvraag om advies van de rol werd afgevoerd (advies 75.076/3).

2. INHOUD

A. ALGEMENE TOELICHTING

Op 16 juli 2021 keurde de Vlaamse Regering de visienota 'Beleidsmaatregelen voor de her- en nevenbestemming van parochiekerken in Vlaanderen' goed. Dit initiatief van Vlaams minister van Binnenlands Bestuur Bart Somers en Vlaams minister van Onroerend Erfgoed Matthias Diependaele formuleert hefboven om stappen vooruit te zetten en een hernieuwde dynamiek te doen ontstaan in het her- of nevenbestemmen van niet meer of ten dele voor de eredienst noodzakelijke kerken.

Deze aanpassingen aan het Onroerenderfgoedbesluit zijn nodig om de doelstellingen uit de visienota te realiseren, wat betreft kerkenbeleidsplannen en de financiële steunverlening voor beschermde parochiekerken.

De verankering van het instrument kerkenbeleidsplan verschuift van de onroerenderfgoedregelgeving naar de organieke eredienstregelgeving. Dit omvat een wijziging van het Onroerenderfgoeddecreet, doorgevoerd via het Herbestemmingsdecreet goedgekeurd door het Vlaamse Parlement op 9 november 2022. De inwerkingtreding van de verschuiving is voorzien op 1 januari 2025.

De visienota koppelt de verschuiving van het instrument kerkenbeleidsplan ook aan nieuwe voorwaarden voor de erfgoedpremies:

Het beschikken over een goedgekeurd kerkenbeleidsplan wordt een voorwaarde voor het bekomen van onroerenderfgoedpremies, en voor het bekomen van Vlaamse subsidies voor niet-beschermde kerken door de eredienstbesturen. Voor beschermde kerken wordt valorisatie, zoals gedefinieerd in de huidige richtlijnen van de Vlaamse bisschoppen voor het gebruik van parochiekerken, een minimale vereiste voor het bekomen van een verhoogde erfgoedpremie en neven- of herbestemming een minimale vereiste voor het bekomen van een premie herbestemmingsonderzoek.

De wijzigingen van het Onroerenderfgoedbesluit wat betreft de kerken zijn dus gericht op de verschuiving van het kerkenbeleidsplan naar het Eredienstendecreet en het inschrijven van nieuwe voorwaarden voor erfgoedpremies voor parochiekerken.

Het herkenningsteken zorgt ervoor dat beschermde archeologische sites, beschermde monumenten, beschermde cultuurhistorische landschappen en beschermde stads- en dorpsgezichten zichtbaar worden. Dit draagt bij tot een ruime bewustwording en waardering voor beschermde sites. Naast aanmoedigen van eigenaars en beheerders om dit herkenningsteken aan te brengen, wordt nu de mogelijkheid toegevoegd om dit ook te verplichten. Doel hiervan is om gericht die beoogde zichtbaarheid te vergroten.

Sinds 2015 is de Monumentenprijs vervangen door de Onroerenderfgoedprijs. De toen gestelde doelen zoals verruiming van de doelgroep en grotere weerklank blijken vandaag onvoldoende gehaald. Het laten wegvallen van het verplichte jaarlijkse karakter moet het mogelijk maken om deze prijs bij te sturen en gericht in te zetten.

B. TOELICHTING BIJ DE ARTIKELN

Artikel 1

Dit artikel voegt de nieuwe definitie van de term kerkenbeleidsplan toe.

Artikel 2

Dit artikel voorziet in de mogelijkheid voor de minister om het ophangen van het herkenningsteken te verplichten en de nadere modaliteiten daarvoor te bepalen.

Artikel 3 en artikel 4

Deze artikelen zorgen ervoor dat de Onroerendeerfgoedprijs niet meer jaarlijks uitgereikt moet worden. Dit biedt meer flexibiliteit om de prijs uit te reiken op een moment dat het voldoende gewicht en weerklank krijgt en er voldoende geschikte kandidaten zijn om de organisatie van de prijs te verantwoorden.

Artikel 5

Het kerkenbeleidsplan wordt vanaf 1 januari 2025 een verplicht document voor alle lokale besturen en betreft voortaan enkel gebouwen van de rooms-katholieke eredienst.

De voorwaarde om te beschikken over een kerkenbeleidsplan voor het bekomen van een verhoogde erfgoedpremie voor beschermde monumenten bestemd voor een erkende eredienst, is dan ook niet meer zinvol.

Voor beschermde monumenten bestemd voor de rooms-katholieke eredienst wordt deze voorwaarde vervangen door de voorwaarde dat het gebouw in kwestie in het actuele kerkenbeleidsplan aangeduid is voor een ruimer gebruik dan louter de eredienst. Dit kan gaan om valorisatie, medegebruik, neven- of herbestemming.

Met actueel wordt bedoeld geldend als het kerkenbeleidsplan zoals bepaald in artikel 33/2 van het decreet van 7 mei 2004 betreffende de materiële organisatie en werking van de erkende erediensten op het ogenblik van de premieaanvraag of het indienen van een premiedossier.

Met valorisatie wordt bedoeld het occasioneel profaan gebruik zoals bijvoorbeeld een concert, een tentoonstelling, een voordracht, een rondleiding of een conferentie, naast het gebruik voor de rooms-katholieke eredienst, evenals het toeristisch ontsluiten van het kerkgebouw voor bezoekers buiten de uren van de eredienst.

Met medegebruik wordt bedoeld het gebruik voor religieuze activiteiten door andere geloofsgemeenschappen, naast het gebruik voor de rooms-katholieke eredienst.

Met nevenbestemming wordt bedoeld het permanent delen van het kerkgebouw door de rooms-katholieke eredienst en een profaan gebruik. Bij nevenbestemming in de tijd maken beide op andere, vaste en regelmatige, onderling vastgelegde tijdstippen gebruik van dezelfde ruimte. Bij nevenbestemming in de ruimte (ook wel structurele nevenbestemming genoemd) wordt het gebouw architecturaal zodanig heringericht dat er naast de liturgische ruimte ook ruimte voorzien is die, op een permanente basis, een andere bestemming krijgt. De liturgische ruimte en de andere ruimtes zijn duurzaam bouwkundig van elkaar gescheiden, zodat beide activiteiten tegelijk en afzonderlijk van elkaar kunnen plaatsvinden zonder elkaar te hinderen.

Met herbestemming wordt bedoeld het definitief onttrekken aan de eredienst van het gebouw en de inrichting van een volledig kerkgebouw voor een nieuw gebruik.

Voor beschermde monumenten bestemd voor de andere erkende erediensten wordt geen bijkomende voorwaarde meer gesteld.

Artikel 6 en artikel 7

Bij de aanvraag van een verhoogde erfgoedpremie volgens de standaardprocedure en via oproep moet het actuele kerkenbeleidsplan bijgevoegd worden indien het gaat om een beschermd monument bestemd voor de rooms-katholieke eredienst.

Voor beschermde monumenten bestemd voor de andere erkende erediensten vervalt dit element in het premiedossier.

Artikel 8

Een bestemmings- en herbestemmingsonderzoek past in een traject naar een nieuwe functie voor een bepaald gebouw. Om te verzekeren dat dit onderzoek daadwerkelijk tot resultaten leidt, is het nodig dat alle betrokken partijen zich hiertoe engageren. Dit kan voor gebouwen van de rooms-katholieke eredienst door ze in het kerkenbeleidsplan aan te duiden voor neven- of herbestemming.

Deze aanduiding in een actueel kerkenbeleidsplan wordt dan ook een voorwaarde voor het bekomen van een onderzoekspremie voor bestemmings- en herbestemmingsonderzoek. Vermits zij niet opgenomen dienen te worden in een kerkenbeleidsplan, moeten kathedralen niet aan deze voorwaarde voldoen.

Artikel 9

Bij de aanvraag van een onderzoekspremie voor een bestemmings- en herbestemmingsonderzoek moet het actuele kerkenbeleidsplan bijgevoegd worden indien het gaat om een beschermd gebouw van de rooms-katholieke eredienst.

Artikel 10

Dit artikel regelt de datum van inwerkingtreding.

Artikel 11

Dit artikel behoeft geen verdere toelichting.

3. BESTUURLIJKE IMPACT

A. BUDGETTAIRE IMPACT VOOR DE VLAAMSE OVERHEID

Deze wijziging vereist geen bijkomend budget van de Vlaamse overheid.

Het advies van de Inspectie van Financiën werd verleend op 8 september 2023.

B. ESR-TOETS

Er is geen ESR impact.

C. IMPACT OP HET PERSONEEL VAN DE VLAAMSE OVERHEID

Het ontwerp van besluit heeft netto geen impact op het personeelsbestand of de personeelsbudgetten van de Vlaamse overheid.

D. IMPACT OP DE LOKALE EN PROVINCIALE BESTUREN

Het ontwerp van besluit heeft netto geen impact op de lokale en provinciale besturen.

4. VERDER TRAJECT

Na de definitieve goedkeuring door de Vlaamse Regering wordt het besluit voor publicatie aangeboden aan de diensten van het Belgisch Staatsblad.

5. VOORSTEL VAN BESLISSING

De Vlaamse Regering beslist haar definitieve goedkeuring te geven aan het bijgaande ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014, wat betreft de modaliteiten van het aanbrengen van het herkenningsteken, de Onroerendergoedprijs en de her- en nevenbestemming van parochiekerken.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Jan JAMBON

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE

Bijlagen:

- het definitief goed te keuren ontwerp van besluit van de Vlaamse Regering
- het advies van de SARO
- het advies van de Raad van State